

S.A. GRÄNGES GRAVER N.V.

't Vaartland

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND

1975 ● 3e JAARGANG ● Nr 3

RESTAURANT ESPERO

AUG. VAN LANDEGHEMSTRAAT 67

2660 WILLEBROEK

TEL. (031) 86 85 10

Specialiteit :
PEPERSTEAK — MOSSELEN

VOOR AL UW VERZEKERINGEN

WEND U TOT

A. DE BONDT

BROEKSTRAAT 70
2662 BLAASVELD

't VAARTLAND

heeft «ruilverkeer» met :

- Natuurpark Het Broek, Tisseltse steenweg 56, 2660 Willebroek
- Gemeentekrediet van België, Panhecolaan 44, 1000 Brussel
- Heemkring 't Kaaskot, Dorstveld 16, 2820 Bonheiden
- Société d'Archeologie de Binche, av. Wanderrepen 94, 7130 Binche
- Archeologische Kring van Mechelen, Varkensstraat 5, 2800 Mechelen
- De Krijter, Ad. Mortelmansstraat 40, 2220 Wommelgem
- Erf en Heem, Kerkhoflei 140, Pasbrug, 2580 Sint-Katelijne-Waver
- Jan Vleminck, Molendreef 25, 2120 Wijnegem.
- Geschied- en Heemkundige Kring van het Graafschap Jette en omgeving, L. De Brouchèrelaan 35, 1080 Brussel.
- Vereniging voor Heemkunde in Klein-Brabant, Prieelstraat 19, 2610 Wilrijk.

't VAARTLAND

Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkundige Kring van het Vaartland, v.z.w.

Jaarabonnement : 150 fr. Over te schrijven op postrekening 000-0927575-61 van de Heemkundige Kring van het Vaartland te Willebroek.

Alle korrespondentie omtrent het blad is te richten aan Karel DE DECKER, Redaktiesekretaris, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek, Tel. : (031) 86 77 07. Prijs van dit nummer : 50 fr.

graag
onze medewerking
aan initiatieven
die
DE MENS
vormen
geestelijk verrijken
ontspannen
gezond vermaken

**konstruktie
j. lambrechts
ruisbroek**

Raad van Beheer :

Voorzitter : Jos DE KEERSMAECKER, Mechelse Steenweg 319, 2662 Blaasveld
Sekretaris : Louis SCHURMANS, Stationsstraat 3, 2660 Willebroek
Penningmeester : Jules SCHEERS, Mechelse Steenweg 315, 2662 Blaasveld
Onthaal : Clem DISTELMANS-BREMS, Rollierstraat 15, 2660 willebroek
Redaktiesekretaris : Karel DE DECKER, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek
Leden : Leo BACKELJAU, Antwerpsestraat 328, 2650 Boom
Armand DE BONDT, Broekstraat 70, 2662 Blaasveld
Stefan DE COCK, Varkensstraat 5, 2800 Mechelen
Tony DE HERDT, Dendermondse steenweg 3, 2660 Willebroek
Jeannine DESCHEPPER, Kerselaarlaan 15, 2661 Heindonk
Jan DE WIT, Tisseltbaan 13, 2801 Heffen
Marcel FRANCKAERTS, E. Vanderveldestraat 45, 2660 Willebroek
Maria GOOSSENS, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek
Theo HUYS, Venusstraat 22, 2662 Blaasveld
Marcel JANSSENS, Dendermondse steenweg 111 C 2, 2660 Willebroek
Flor JORDAENS, Kerkstraat 62, 2658 Ruisbroek
Hugo LEJON, Tisseltsesteenweg 56, 2660 Willebroek
Tine RABHOOY, Dendermondsesteenweg 3, 2660 Willebroek
Flor SEGERS, Eikerlandstraat 20, 2658 Ruisbroek
Piet VAN ROY, Mechelsesteenweg 204, 2920 Kapelle-op-den-Bos

Beschermende leden : Provinciebestuur Antwerpen
Gemeentebestuur Heffen
Gemeentebestuur Kapelle-op-den-Bos
Gemeentebestuur Ramsdonk
Gemeentebestuur Ruisbroek
Gemeentebestuur Willebroek

Voor een mooie ingerichte keuken

VRAAG EENS PRIJS AAN

ILWA-keukens

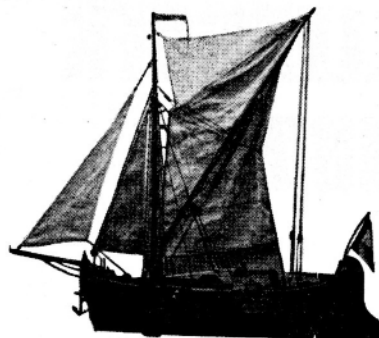
- alle kombinatiemogelijkheden
- perfecte afwerking
- gratis prijsopgave
- verdelers over gans België

TEL. (031) 86 60 25

SCHOOLSTRAAT 9

R u i s b r o e k - S a u v e g a r d e

UIT SYMPATHIE

100 JAAR BRUGGEN, BOTEN, KETELS EN OPSLAGTANKS !

Dag, heemverbonden vrienden !

Dag, mensen die in «Den IJzeren» uw brood-met-een-beetje-erbij verdient !

Dag, staalverwerkers, die bij de N.V. Gränges-Graver al jaren tewerk wordt gesteld !

Dag allemaal !

Wij weten, dat er tijdens de voorbije eeuw, die als de bliksem voorbij is gezeild, oneindig veel geschiedenis bij elkaar werd geschreven. Wij weten dat de mannen van «Den IJzeren» haast overal ter wereld, maar meest van al in de tropische streken, werken hebben verwezenlijkt, die pleiten voor hun vakmanschap. Wij weten dat zij zich niet alleen in het maken van bruggen, maar evenzozeer met schuiten, baggermachines en ponten, sleepboten, sluisdeuren, en drijvende dokken, ketels en opslagtanks onledig hebben gehouden...

Wij weten hun ganse verhaal, dat wij hebben opgetekend en geregistreerd, na avondlange gesprekken...

Wij hebben met de 96-jarige Fernand Fermeuse gesproken. Wij hebben urenlang geluisterd naar het volkse verhaal van Henri De Wit. Wij hebben de deskundige kijk van Emiel Logiest genoteerd. Wij hebben een «Feuille de Quinzaine» van 1915 gezien en via dit vergeelde document vernomen, dat 70 werklieden toen in die tijd samen 1.837 frank en 52 centiemen verdienden, op zegge en schrijve 12 «werkende dagen»...

Wij hebben gegrasduind in de wereld van «Den IJzeren», die later de wereld van «Gränges-Graver» werd. En wij zijn dankbaar dat de Directie, bij monde van de heren Geeroms en Uytterhoeven, ons die kans heeft gegeven...

Wij hopen dat dit «Gränges-Graver»-nummer — ...dat wij met liefde tot het eigen heem hebben geschreven ! — een even verwijlen zal zijn, in die wereld, waarin wijzelf niet eens hebben geleefd. In die wereld, waaruit wij enkel datgene noteerden, dat zinnig leek om aan de anderen voort te vertellen...

Trouwens, wie zei daar weer, dat Willebroek groot werd, dank zij Louis De Naeyer, Valentin en Bataille ?...

Een reden om hùn geschiedenis te schrijven !

Karel De Decker
Redaktiesekretaris

SANPAREIL

Leverpasteifabriek

KAPELLE-OP-DEN-BOS

Tel. (015) 71 14 22

Telex : 24473

WILLEBROEK IN 1875

Wil je geschiedenis schrijven, dan moet je delven ! Of laten delven ! Wat Tony De Herdt voor ons heeft gedaan ! Met kennis van zaken en met mierengeduld heeft die man datgene genoteerd wat zinnig was, om ons een beeld te brengen van Willebroek, zoals het er honderd jaar geleden moet hebben uitgezien. Met een vaart die grenzeloos mooi was en pittoresk lijkt men dat nu nog op oude prentkaarten hervindt. Met een gemeenschap die voornamelijk van de landbouw leefde. En met de genaamde Louis De Naeyer, die in 1860 naar Willebroek kwam, omdat een grootgrondbezitter van Tisselt, hem geen grond wilde verkopen !

Met Louis De Naeyer is alles veranderd ! De industrialisatie in het Vaartland nam een geweldige bloei !

Valentin en Bataille, twee vrienden die van over de taalgrens kwamen, stelden op 19 november 1872 aan het Schepencollege de vraag, om achter het station, een fabriek «...voor vervaardiging van ijzeren bruggen en ijzertimmerwerk...» te mogen beginnen...

Eén jaar later, op 30 november 1873, deelde het Schepencollege de Gemeenteraad mede, dat 8 bierbrouwerijen, 2 jeneverstokerijen, 1 fabriek voor papierstof en 1 ijzerfabriek deel uitmaakten van de lokale nijverheid !

Kwam dan 1875 !

Met ondermeer het College dat op 17 september aan de Gemeenteraad berichtte, dat er op 1 januari 1874 4373 inwoners waren, en dat men 178 geboorten, 21 inwijkelingen, 86 sterfgevallen, 164 uitwijkelingen en 42 huwelijken had geteld.

Op 1 januari 1875 werd het aantal inwoners tot 4515 opgevoerd.

Burgemeester L. Van den Broeck overleed in de loop van het jaar 1875. De priesters vervulden hun plichten ter voldoening der inwoners. Qua openbaar onderwijs werd vermeld dat de gemeente- en de aangenomen school door een groot aantal leerlingen werden bezocht, en dat

men er zelfs onderhandelingen voerde over de aankoop van een stuk grond, dat dienen moest om er een nieuwe school met onderwijzerswoning te bouwen...

Er werden enkele processen-verbaal voor overtredingen, alsmede diverse kleine misdaden opgetekend. De veldwachter van zijn kant «volherdt in het vervullen van zijn diensten», tot groot genoegen van het gemeentebestuur als van de inwoners.

De brandspuit van de brandweer was in goede staat en «ten bekwamen tijd» werd er zeer druk geoefend.

Geen der jongelingen kwam in aanmerking om soldaat te spelen, al dienden de inschrijvingen voor de Burgerwacht, volgens reglement te gebeuren.

De Kiezerslijsten vermeldden 386 kiezers voor de gemeente, 195 voor de provincie en 73 voor Kamer en Senaat.

De gemeente was nog niet aangetast geweest door besmettelijke ziekten, noch door andere «krankheden».

De iever der boeren bleef. Zij bleven hun eigen baas in het bebouwen der velden. Al was er de nijverheid die toen al in volle bloei was, en die langzaam de boer zou verdringen...

Dat bleek later, uit een verslag van het Schepencollege, dat op 12 september 1877 vermeldde, dat de papierfabriek, die aan honderden inwoners bestaan verschaft, in een zeer bloeiende toestand verkeerde, daar waar de ijzerfabriek in een vermeerderende werking was overgegaan...

Allemaal dingen die bijblijven en die ons even beroeren...

Dingen die ons doen denken aan vroeger. Aan de eeuw die voorbij is. En aan dat gouden jaar 1875, dat voor Willebroek en voor het Willebroekse Vaartland, een mijlpaal werd...

In ijzer !

Karel De Decker

 S.A. GRANGES GRAVER N.V.

Indien «'t Vaartland», op de dag van vandaag niet had bestaan, dan zou een samenbundeling van feiten en toestanden, die zich in vervlogen tijden om en rond «Den IJzeren» hebben afgespeeld, wellicht nooit het daglicht hebben gezien.

Samenbundeling van historische feiten en anekdotische verhalen die opgeborgen waren in oude en voor de leek onaantrekkelijke en ongekende archieven of verspreid in het geheugen van enkelingen van de oude garde.

Wij danken U, Heemkundige Kring van het Vaartland, voor het lofwaardig initiatief dat U naar aanleiding van ons honderdjarig bestaan hebt willen nemen. Wij danken U voor uw speurwerk en uw tijdsbesteding.

Wij danken en feliciteren U, Karel De Decker, Tony De Herdt, Marcel Franckaerts, de bereidwillige onderhoorden en alle Vaartlandverbonden die bijgedragen hebben tot de realisatie van dit nummer.

Wij wensen U nog alle heil en hopen dat ook deze publikatie moge bijdragen tot een nog ruimere interesse voor uw streven.

De direktie van Granges-Graver.

Het Willebroekse Brouwerijmuseum

Stationsstraat 3, 2660 Willebroek

is het trefpunt, waar kunstenaars, kunstliefhebbers en heemkundigen elkaar ontmoeten...

Het is,
van juni tot september,
telkens tijdens het eerste weekend
der maand,
alsmede tijdens de tentoonstellingen
in
Galerij DE SCHOUWPIJP
van 15 tot 20 uur vrij toegankelijk.

Men kan er bakschieten of
aan vogelpik doen.
Men kan er kijken,
en al kijkend genieten,
van al dat netjes geordende
brouwerijalaam, dat er door
Konservator Louis Schurmans,
na jaren speurwerk,
zo netjes bij elkaar
werd gebracht en zo prinselijk mooi
werd geordend.
En men kan er, na al dit kijken,
een glaasje DD drinken, of een
Wielsje van achter de toog.
Wanneer kom jij er eens over
de drempel ?

Naschrift : Het Willebroekse Brouwerijmuseum kreeg in de loop van de nog jonge jaren, vrij veel belangstelling. Zowel vanwege de pers (er verscheen een uitgebreide reportage in ZIE-magazine), als in de radio (met ondermeer reportagewerk van Jan Lambin en een Spelprogramma met Paul van Zummeren). Zowel vanwege de rallyrijders als van toevallig aanwezige ministers (de heer Schoonjans). Allemaal redenen om verder te doen en verder te brouwen.

«DEN IJZEREN» TIJDENS DE JONGE JAREN...

Heel lang geleden, in de tijd toen er in Vlaanderen veel frans werd gesproken, is het sprookje van «Den IJzeren» begonnen. Het liet zich «S.A. de Construction et des Ateliers de Willebroeck» noemen. Het dankte zijn toevallig ontstaan aan de heren Valentin en Bataille, die uit la douce France waren gekomen, en die, in het realiseren van tal van projekten (1), veel tijd en energie hadden gestoken, ook al hadden ze er evenveel wijsheid aan opgedaan. En het is die wetenschap en dat weten, dat zij in het arme Vlaanderen van toen, langzaam aan hebben uitprobeerd. Met Waalse specialisten, die de plannen maakten, maar met de Vlaamse werkkraft, die voor het in de praktijk brengen van die plannen diende in te staan...

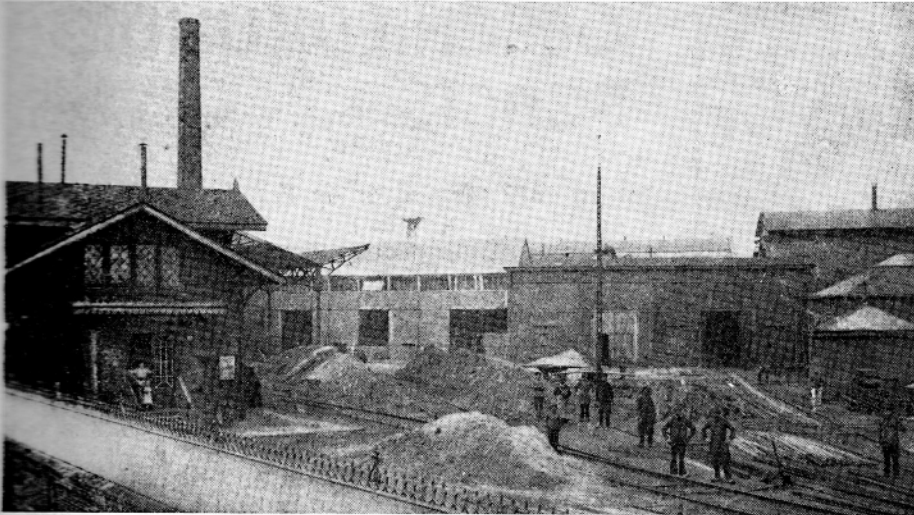
In de loop der jaren zijn beide partijen naar mekaar gegroeid. De benaming «S.A. de Construction et des Ateliers de Willebroeck» bestond enkel maar in gedachte en op papier. «Den IJzeren» was hun werk en hun leven geworden !

Op 12 augustus 1875 werd de fabriek door de franse groep Valentin & Bataille gesticht. Willebroek was ideaal gelegen. De werkhuizen lagen niet ver van de vaart, terwijl de spoorlijn Mechelen - Terneuzen en het vlak bij de fabriek gelegen station, een ideaal vertrekpunt werd, voor de talrijke aldaar gerealiseerde projekten. (2)

In de «bloemlezing», die tijdens die gulden jaren vol franse aksenten, door de «dienaar der wet» bij elkaar werd geschreven, werd er zowel over de S.A. de Construction et des Ateliers de Willebroeck, als over Den IJzeren gehandeld. Al geeft het een sfeervol beeld van de fabriek, toen in die tijd...

Graag dus nagaande citaten uit diverse verslagen van College en van Gemeenteraad :

Dit plaatje geeft ons een vrij goed beeld van «Den IJzeren» om en rond de eeuwwisseling. Met ondermeer een blik op de verdwenen chalet, op het atelier en op de wachtende mensen die wisten dat ze «gekiekt» gingen worden.

19-11-1872 : Aanvraag van Valentin en Bataille voor het oprichten van een fabriek achter de statie voor vervaardiging van ijzeren bruggen en ijzer-timmerwerk.

12-9-1877 : De ijzerfabriek is in een vermeerderende werking.

18-9-1879 : De ijzerfabriek is in volle werking.

26-9-1887 : De werkhuizen Valentin voor vervaardiging van ijzeren bruggen en schepen zijn in volle werking en verschaffen werk aan 350 werklieden.

7-9-1888 : De werkhuizen Valentin zijn altijd in werking en verschaffen bezigheid aan ongeveer 200 werklieden.

13-10-1891 : De werkhuizen Valentin zijn in volle werking en geven het bestaan aan 150 werklieden.

4-9-1893 : De werkhuizen Valentin geeft bezigheid aan een 50-tal werklieden.

27-9-1894 : De werkhuizen Valentin hebben hun deuren weer geopend en gebruiken 77 werklieden.

21-9-1898 : De werkhuizen voor het vervaardigen van bruggen en schepen is insgelijks in volle werking.

29-9-1905 : De maatschappij S.A. de Construction des Ateliers de Willebroeck verschafft werk aan meer dan 300 werklieden. In de loop der maand mei waren een 100-tal arbeiders dezer fabriek voor economische redenen in staking gegaan, waardoor de werkhuizen een 8-tal dagen stil lagen. Nu heerst tussen bazen en werklieden de beste verstandhouding.

12-10-1906 : «Den IJzeren» ontving dit jaar een ongemene grote hoeveelheid bestellingen en verschaft aan 400 werklieden bezigheid.

3-11-1908 : Niettegenstaande de crisis in de nijverheidswereld heeft zich in de plaatselijke nijverheidsgerichten geen werkloosheid voorgedaan. De constructiewerkhuizen van Willebroeck verschaffen werk aan 400 arbeiders en door de aanzienlijke bestellingen is er nog bezigheid voor 2 jaren.

22-10-1909 : De heersende nijverheids crisis heeft «Les Ateliers de Construction» volkomen met werkloosheid geslagen. Er zijn nog een 60-tal arbeiders aan 't werk.

30-09-1910 : De nijverheids crisis in de «Ateliers de Construction» is sedert het begin van dit jaar afgenomen. Er werken ongeveer 200 arbeiders.

Augustus 1914 : De nijverheidsinstellingen te Willebroeck liggen stil, maar de meeste werklieden boven 18 jaar vinden bezigheid aan de verdedigingswerken in en om de gemeente.

Karel De Decker

(1) Valentin en Bataille werkten voornamelijk in opdracht van vicomte Ferdinand de Lesseps (1805-1894), die na 1854 200 miljoen frank bijeen wist te krijgen, om het Kanaal van Suez te graven (1859-1869). In 1881 nam hij de leiding van een «Compagnie universelle du canal interocéanique», voor de doorgraving van de landengte van Panama. Voor het realiseren deed hij beroep op Valentin en Bataille, die praktisch alle metaalkonstrukties leverden. De grote terreinmoeilijkheden, alsmede de buitengewone sterfte onder de arbeiders en de ingenieurs, waren oorzaak van veel moeilijkheden. Het is zelfs helemaal niet uitgesloten, dat Willebroekse «travaux-mannen» tijdens die jaren in Panama hun leven lieten.

(2) De spoorlijn Mechelen-Terneuzen dateert van 1871.

Traiteur Guy

gastronomie naar maat
voor elke gelegenheid :
feesten — recepties — diners

Specialiteit van barbeque

voor kleine of grote gezelschappen
steeds dezelfde hoge kwaliteit
dezelfde voorname service

100 % tevredenheid — logische prijs

BESTELLINGEN - INLICHTINGEN - BESTEK

Traiteur Guy

MOLENSTRAAT 81 KAPELLE-OP-DEN-BOS
TEL. (015) 71 19 77

Diploma hotelschool
Feestzaal ter beschikking

Wiel's...Wielemans
Kwaliteitstraditie sinds 1862

GESCHIEDKUNDIGE SCHETS

In 1872 werd door de Franse groep Valentin en Bataille aanvraag aan het Willebroeks gemeentebestuur gedaan, om achter het toenmalig station een fabriek op te richten voor de vervaardiging van «yzeren bruggen en yzertimmerwerk».

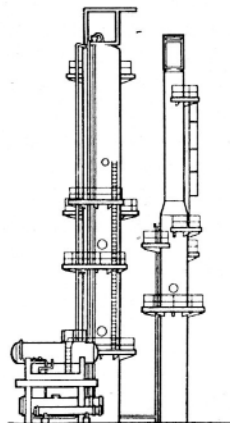
Deze maatschappij werd in augustus 1875 gesticht onder de naam S.A. de Construction et des Ateliers de Willebroeck, beter gekend als «Den IJzeren».

Zij had als doel :

a) de konstruktie van bruggen, gebinten, gazometers, scheepsrompen en alle andere metaalkonstrukties.

b) de konstruktie van steigers, landhoofden van kaaimuren, van sluiskommen en andere fondaties.

c) de konstruktie, de aankoop, de verkoop en de verhuring van materiaal voor spoorwegen, tramway, sleep- en baggerwerken.

Haar aktiviteit in staalkonstruktie groeide spoedig tot wijd over de grenzen. Meer dan 300 werklieden uit de gemeente en het omliggende vonden er werk. Doch, in 1909, tijdens de toen heersende nijverheids crisis was «Den IJzeren» volkomen met werkloosheid geslagen en was er maar werk meer voor een 20-tal werknemers. Vanaf 1910 verbeterde echter de toestand.

Vóór de oorlog 1914-1918 vervaardigde de fabriek lichters, bruggen, rollend materiaal voor spoorwegen, tanks voor water, en allerhande ketel- en constructiewerken en dit voor binnen- en buitenland. De maatschappij nam deel aan de aanleg van het Suez- en Panamakanaal, de «Serres van het Koninklijk Paleis te Laken, de hangbrug in Rosario (Portugal), gashouders en

staalskeletten voor gebouwen in Istanboel, Alexandrië, Kaïro, Teheran.

De gekende brug «Pont d'Avennes» te Luik is eveneens een verwezenlijking van «Den Yzeren».

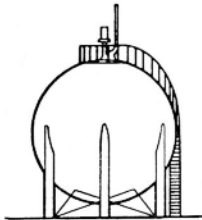
Na de wapenstilstand in 1918 werden de instellingen te Willebroek uitgebreid.

De vennootschap leverde alsdan watertorens en fabriekshallen voor de «South-African Railroad Company», de brug van Rabhein in Egypte, lichters voor het Suezkanaal, gebinten voor de fabriek van «The Sugar-Refinery and Distillery of Campos» in Brazilië, alsmede gebinten voor de «Union Minière du Haut-Katanga».

Drijvende dokken, sleepboten, sternwheelers, lichters en baggerboten werden geleverd in Afrika en Azië. In ons land werden gebouwd : de radiozondmasten van Ruiselede, verscheidene bruggen over het Albertkanaal, het stalen gebinte voor het Museum van Historische Natuurwetenschappen te Brussel, gashouders en sluisdeuren.

Na de 2de Wereldoorlog had een uitbreiding van de werkhuizen plaats en startte men opnieuw met leveringen voor het buitenland, als bv. gashouders voor Pakistan, navigatieboeien voor havens, lichters voor Madagascar, het stalen geraamte van de Bank van Irak te Bagdad en apparaten voor de chemische nijverheid in Joegoslavië en Portugal.

Een belangrijk deel van de Noord-Zuidverbinding te Brussel is ook haar werk, de hefbrug over het kanaal Brussel - Rupel, een belangrijk deel van de brug over de Schelde te Temse, de spoorbruggen over de Rupel te Boom en over het kanaal te Willebroek, de sluisdeuren van de Royers- en Van Cauwelaertsluizen in de haven van Antwerpen, de gashouder van 50.000 m³ te Leuven, paleis VII op de Heizel en verschillende paviljoenen voor Expo '58.

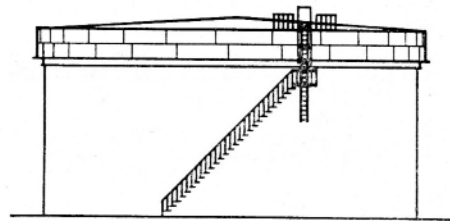
In 1960 werd de firma Chaurobel te Huizingen, gespecialiseerd in roestvrij staal en nonferrometalen, overgenomen en sedert 1968 werden deze activiteiten intensiever doorgevoerd in de nieuwe werkhuizen aan de Molenweg te Willebroek.

Eveneens in 1960 werden de «Ateliers de Boussu» overgenomen. De hoofdactiviteit van dit bedrijf bestond in het mechanisch bewerken

van constructieonderdelen, die meestal bestemd waren voor de kolenmijnen. Ingevolge het sluiten van menigvuldige mijnen moesten de Ateliers de Boussu in 1966 gesloten worden.

In 1961 werd de bouw van een moderne fabriek in Willebroek aan de Molenweg aangevat onder de benaming «Compagnie Graver». Deze fabriek is gespecialiseerd in de konstruktie van apparaten voor de chemische en petro-chemische nijverheden, welke in uitbreiding zijn over de hele wereld. Door de ligging langsheen het kanaal werden heel wat transportproblemen uitgeschakeld.

In datzelfde jaar werden de licentierechten verkregen voor waterzuiverings- en pompinstallaties «Smith en Loveless». Deze installaties

werden initiaal in Boussu, nadien in Willebroek gebouwd.

In 1962 werd de benaming opnieuw veranderd in «S.A. Graver N.V.».

De laatste jaren leverde de maatschappij ketels van alle afmetingen en gewichten in roestvrij staal. Meerdere ketels met een ondeelbaar eenheidsgewicht van 500 à 600 ton hebben de nieuwe fabriek reeds verlaten. Tanks werden opgericht voor al de grootste oliemaatschappijen in België, Lybië, Nederland, Algerië, Noorwegen, Ierland en nog andere landen. Haar bedrijvigheid in metalen gebinten was eveneens belangrijk.

In samenwerking met «Gränges» uit Zweden werden voor de overslaghaven van de «Gulf Oil Company» in Ierland tanks gebouwd met een totale inhoud van 1.500.000 m³. Deze overslaghaven, welke gebouwd werd om reuzetankers van 315.000 ton te lossen, is één der grootste in de wereld.

Het volledig vakwerk van de «General Motors Autoassemblage»-fabrieken (Plant 2) te Antwerpen is ook een belangrijke verwezenlijking van de fabriek.

Sedert mei 1968 werd de huidige benaming «S.A. Gränges-Graver N.V.» aangenomen.

Met haar uitgebreide en voortreffelijk geoutilleerde werkhuizen en haar huidige personeelsbezetting neemt de maatschappij een zeer belangrijke plaats in in de huidige industriële ondernemingen.

Tony De Herdt

ST-THERESIA COLLEGE

Veldstraat 11

2920 KAPELLE-OP-DEN-BOS

Tel. (015) 71 11 94 en 71 13 80

- **Basisschool :** 5e en 6e leerjaar

- **Oude humaniora :** Latijn-Grieks
Latijn-Wiskunde

- **Nieuwe humaniora :** Moderne
Economische
Wetenschappelijke A

Externaat

Half-internaat

HET LEVENSVERRHAAL VAN «DEN IJZEREN»

Den IJzeren !

Was het een pleisterplaats voor mensen, die leefden om te werken ? Of was het een fabriek waarmee men vergroeid werd ? Waar men de slameur van thuis kon vergeten ? Of was het een samengaan van dit alles ?...

Den IJzeren is in onze ogen altijd een «geval apart» geweest. Een buitenbeentje. Een fabriek met een misterieuze omslotenheid en een poort, die ons vertelde, dat achter die poort de «Ateliers de Construction de Willebroek» gevestigd waren...

Wij zijn zelden binnen die poort geweest. Wij hebben nooit die sfeer geveld en in die sfeer geleefd. Wij hebben enkel «van horen zeggen» vernomen, wat er zich allemaal binnen die eeuw in «Den IJzeren» heeft afgespeeld en heeft voorgedaan...

Wij kunnen enkel een «gesambild» brengen van die reis, in dat zo rijke verleden, die ergens heel ver, ten tijde van Ferdinand de Lesseps, van start is gegaan...

ALLES BEGON IN FRANKRIJK...

Die Ferdinand de Lesseps (1805-1894) was een man met allure. Toen hij 25 werd, was hij al Konsul in Kaïro. In 1848 was hij Konsul-Generaal in Madrid. In 1854 nam hij de leiding bij de uitwerking van het plan tot doorgraving van de landengte van Suez op zich. Dank zij de vele relaties die hij in Europese kringen had, wist de Lesseps 200 miljoen frank bij elkaar te krijgen. Hij zou hiermee, van 1859 tot in 1869, het Suez-projekt realiseren.

Hij deed beroep op zijn «gespecialiseerde» landgenoten. Hij engageerde Valentin en Bataille, die o.l.v. de Oostenrijkse ingenieur Negrelli, veel technische wijsheid hadden opgedaan.

Aangemoedigd door dit wereldsukses nam de Lesseps in 1881 de leiding op zich van de «Compagnie universelle du canal interocéanique», die de doorgraving van de landengte van Panama, op zich wenste te nemen.

Tijdens de jaren die lagen tussen het einde van het Suez-projekt en de aanvang der Panamawerken, waren Valentin en Bataille naar ons land gekomen. Zij waren vergezeld van hun Franse specialisten, die, ergens in Brussel, aan onze Waalse landgenoten, technisch onderricht in bruggenbouw gaven.

Ondertussen zochten en vonden Valentin en Bataille, achter het station van Willebroek, de nodige ruimte om er een fabriek ter vervaardiging van ijzeren bruggen en ijzertimmerwerk op te richten.

Wij schrijven 19 november 1872.

Dag van de aanvraag gericht aan het College van Burgemeester en Schepenen van Willebroek.

De spoorlijn Mechelen - Terneuzen heeft zopas haar eerste verjaardag gevierd. De papierfabriek Louis De Naeyer bestaat 12 jaar en ze floreert in niet voorziene mate.

Valentin en Bataille zien de mogelijkheden. Ze zien de lokale boeren, ze zien de kroostrijke gezinnen. Ze zien de mensen die smeken om binnen de fabrieken te worden gelaten. Ze weten dat de Vlamingen harde werkers zijn, en dat de lonen er véél lager liggen dan in Frankrijk.

En dan die spoorlijn Mechelen - Terneuzen ! Met de mogelijkheid om op korte termijn al die bestellingen naar de tropische streken te krijgen.

Valentin en Bataille slaan toe. Ze krijgen de grond en de toelating tot bouwen.

12 augustus 1875 wordt de dag van de stichting. De fabriek wordt «S.A. de Construction et des Ateliers de Willebroeck» genoemd.

Valentin en Bataille werkten van 1881 tot 1888 veel voor de Lesseps. In 1887 verschaftte Den IJzeren werk aan 350 arbeiders. Eén jaar

later, in 1888 was dit getal tot 200 teruggelopen. In 1891 tot 150 en in 1893 tot 50 !

Er ligt tragiek in deze terugloop.

MEEVAL EN TEGENSPOED

Sukses voor de Lesseps, betekent werk voor Valentin en Bataille.

Na jaren meeval, was na 1887 voor de Lesseps de tegenspoed gekomen. Onvoorziene terreinmoeilijkheden, erg veel sterfte onder de arbeiders en de ingenieurs, alsmede de ontoereikendheid van het vooral door kleine Franse spaarders bijeengebrachte kapitaal, voerde de Lesseps' maatschappij regelrecht naar de ondergang.

In 1888 kwam hij er toe grote sommen uit te betalen aan de bankier Reinach, teneinde de politici en de joernalisten er toe te bewegen, de maatschappij een spekulatieve loterij toe te staan, waarvan de winsten de uitgifte van nieuwe obligatieleningen zouden moeten dekken. Desondanks ging de maatschappij in 1889 failliet en moest de Lesseps zich in 1891 voor zijn verkeerd redeneren verantwoorden. Hij werd veroordeeld en stierf in 1894...

Fernand Fermeuse (°3-8-1879), de oudste telg uit dat aloude «De IJzeren»-verhaal, heeft veel van die geschiedenis meegemaakt. Hij heeft nog steeds de klare kijk en dat zeer fijn geschrift van jaren geleden. Hij kwam in 1908 uit Marchienne-au-Pont naar Willebroek werken. Hij was er «chef-tracteur» en hij verdiende 3,50 fr. per dag !

Men kende toen de zesdagenweek ! Men begon om 6 u. 30 te werken ! Twaalf uur later stapte men de fabriekspoort uit ! De weken wogen zwaar door en de zondagen hadden — in die tijd ! — een glorieuze betekenis !

Later is het geslacht De Wit gekomen ! De «Rosse Lafon...» ofte Alfons De Wit — die op 15 juli 1915 0,45 fr. als monteur verdiende, had met hard werken, een deftig plaatsje onder de zon van «Den IJzeren» veroverd. Hij woonde met vrouw en kroost op de Veert. Hij kreeg die lapnaam, zoals negen op de tien er een kregen... De meesten waren zelfs niet gekend met hun eigen familienaam !

Dat zijn zo van die dingen, die Henri De Wit (°27-01-1899) vertelt. En ik vraag hem voorbeelden...

— Mijn vader was de Rosse Lafon... Hij was brigadier... Samen met Den Démitte, den Bierkop en Jakke Pap. Dat waren de vier die een plan konden lezen. De anderen konden dat niet !

Henri De Wit begon op Den IJzeren. In 1913. Zijn vader had het hem voorgedaan. Die was er jaaaaaaren brigadier-monteur geweest. Met referenties. En hij was overal geweest. Tot in Mexico toe !

DE FAMILIE DE WIT...

En Henri vertelt verder...

— Ik was veertien jaar, toen ik er mocht beginnen. Ik was één van die bevoorrechten, die een stiel mocht leren. Ik werd er «opgevoed» in het Frans, met een Chef d'Atelier, een comptable, etcetera.

1914-18 bracht armoede en ellende, en weinig werk. De bestellingen die aan gang waren, werden afgewerkt. De Chef d'Atelier was het land uitgevlucht en de heer Lièvre, die afgevaardigde-beheerder was tijdens die jaren, stelde een Vlaming voor om die Vlamingen te kommanderen...

— Hoe «begint» men in Den IJzeren ?

— Wij zijn begonnen lijk schilders... Met platen te witten... Daar tekenden de tracteurs dan alles op af... Daarna moesten wij de hamer hanteren... Piqueren, noemden ze dat... Toen brak de oorlog uit.

— Aan hoeveel uren ben je begonnen ?

— In 1913 ? Aan 10 centiem per uur ! Tijdens de oorlog werden de lonen verminderd. Dan trok ik maar 7 centiem !

— Hoeveel uren moest je toen werken ?

— Wij werkten van 6 tot 6. Alle dagen, behalve de zondag. Congé kenden we niet en van ziekingeld was er geen sprake !

— En onder de middag ?

— Dan aten we thuis, op de Veert.

— Weet je nog, wat de mensen toen bij hun boterham namen ?

— Daar waren mensen, die zich kontent stelden, met niks bij de boterham. Weet je wat er nogal veel gegeten werd ? Dat was haring ! En die werd dan gebakken, op een smiske, in het atelier. 's Middags hadden we nog één kwartier schaftijd. De mensen die hun boterham meebrachten, maakten vooraf hun koffie warm op een hete plaat. Kwestie van eten ?... Dat was een pekelharingske en een stukske spek, zoals dat ging in die tijd...

— Waren de mensen «gelukkig» ?

— Ik denk dat de mensen kontenter waren als nu. Maar ze waren met minder tevreden...

«WAALSE» CAFE'S

In Den IJzeren werkten, buiten de Walen, meest van al Willebroekenaars. Die zochten elkaar 's zondags op, of 's avonds, na de uren. Dan trokken zij een van die aan de fabriek gelegen cafékes binnen. Dan pleisterden zij met z'n allen aan een van die togen van «Hôtel de l'Aigle», «Au Ballon», «A la Ville de Mons», «A la ville d'Alost» of «Au Cercle Musical». De maatschappijen floreerden ! Er werd plezier gemaakt en spektakel !

Carnaval betekende een oponthoud. Den IJzeren werd die dag in de namiddag gesloten. Dan trokken de mannen van Tiske en Sakorre stoetsgewijze de straten langs. Maar plots was het gedaan...

— Ik denk dat die stoet in 1910 of in 11 voor 't laatst is uitgegaan. De Chef d'Atelier voerde de oppositie, al waren er aanhangers die de traditie wilden verderzetten. Maar ze kregen moeilijk verlof, en van stilleggen was er geen sprake. Dan kwamen de plantrekkers, die zoals de muzikanten verlof wilden krijgen. Zo was er op een schoon ogenblik één van die mannen die verlof ging vragen. Den Hellemans vroeg hem, welk instrument dat ie speelde. TROMBARDONE, zei die man. Ik speel TROMBARDONE ! Hij bedoelde bombardone, maar hij kreeg toch zijn permissie !

Waaruit blijkt, dat zelfs de muziek de folklore niet kon redden !

— In de oorlog 40-45 hebben wij onze plan getrokken. De bestellingen die aan gang waren, werden afgemaakt. Toen de Duitsers het koper hadden opgeëist, en alle koperen bierketels hadden uitgebroken, zijn wij begonnen met bierketels in ijzer te maken. Wij hebben er honderden gefabriceerd ! Daarna hebben wij klinken gemaakt, want ook die hadden de Duitsers aangeslagen. Om aan eten te geraken, maakten wij graanmolekens, die wij bij de boeren ruilden voor graan en patatten. Onze directeur, de heer Lièvre, kwam dan alle dagen naar de fabriek. Naar de boerderij van de fabriek. Wij waren gaan hovenieren... Wij hebben varkens gehou-

---

DUVEL MOORTGAT VERDUVELD GOED

---

den en konijnen gekweekt... Wij hebben van alles gedaan...

In Den IJzeren was er een binding. Een «ijzeren» binding tussen de weinigen die daar werkten. De lonen lagen er op hetzelfde niveau, met af en toe een uitschieter, die specialist was in zijn vak...

Via een «Feuille de Quinzaine», dat de periode van 16 tot 31 juli 1915 verslaat en dat werd

opgesteld en ondertekend door de heer Spinette, de toenmalige boekhouder van de S.A. de Construction et des Ateliers de Willebroeck, krijgen wij een objectief beeld van de diverse beroepen, die er aldaar in die tijd werden beoefend. Wij krijgen inzicht van de lonen die er werden gegeven en van de uren die men presteerde...

Graag nagaande «konklusie» over die tijd :

Beroep	Nederlandse benaming van het beroep	Uurloon	Gepresteerde uren
magasinier	magazijnier	0,28 fr.	114 op 12 werkdagen = 9 uur 30 per dag
traceur	traceerder	0,38 fr.	
piqueur	pikeerder	0,28 fr.	
planeur	rechter	0,28 fr.	
chauffeur	chauffeur	0,22 fr.	
peseur	weger	0,32 fr.	
forgeron	smid	0,38 fr.	
poinçonneur	ponser	0,28 fr.	
marqueur	opschrijver	0,24 fr.	
aléseur	uitboorder	0,25 fr.	
taradeur	draadtrekker	0,28 fr.	
boulonneur	boutbewerker	0,24 fr.	
monteur	monteerder	0,28 fr.	
riveur	klinknageldrijver	0,28 fr.	
courroieur	drijfriemmaker	0,28 fr.	
outilleur	werktuigmaker	0,30 fr.	
cisailleur	schaarman	0,30 fr.	
tourneur	draaier	0,28 fr.	
chanfraineur	wateerder	0,28 fr.	
etampeur	stamper	0,28 fr.	
frappeur	plaatslager	0,28 fr.	
peintre	schilder	0,28 fr.	
manceuvre	handlanger	0,22 fr.	
electricien	elektriker	0,30 fr.	
zingueur	zinkbewerker	0,35 fr.	
menuisier	schrijnwerker	0,20 fr.	

HARRY VERLINDEN

VAN LANDEGHEMPLEIN 14 — WILLEBROEK

- OMEGA
- TISSOT
- RODANIA

ZOWEL UURWERKEN
ALS JUWELEN

— Hoe bracht je het van leerjongen tot die leidinggevende functie ? vroegen wij aan Henri De Wit.

— Die periode van vooruitgeraken is voorbijgestreefd. De huidige generatie heeft scholing nodig, en diploma's.

— Hoe ben jij er gekomen ?

— Dat is trapsgewijze gegaan. Na de oorlog werden we naar de school gezonden. Zij die nijverheidsonderwijs wilden genieten, moesten naar Antwerpen. Die mochten een uur vroeger stoppen. Zij reden naar Antwerpen en kwamen terug met de laatste trein tot Boom. Vandaar uit ging het te voet naar Willebroek, waar ze na middernacht arriveerden. Die periode heb ik niet meegemaakt... Nadien is de Gewestelijke Nijverheidsschool te Boom tot stand gekomen... Daar zijn we vier jaar naar toe geweest... Wanneer we de werktuigkunde gedaan hadden, zijn we scheepsbouw gaan doen. Later hebben we 's zondags nog één jaar bouwkunde gedaan...

NIJVERHEIDSSCHOOL SPEELDE VOORNAAM ROL

Later, toen bleek dat Willebroek zich industrieel bleef ontwikkelen, kwam de lokale Nijverheidsschool tot stand. Den IJzeren, die verder wilde en die ook verder moest, had nood aan bekwame elementen. De Walen, die hun stiel aan de Vlamingen slechts sporadisch hadden verder geleerd, werden stelselmatig vervangen. De nieuwe generatie, opgeleerd en geschoold in de Nijverheidsschool, was na jaren het « pionierswerk » van de Walen voorbijgestevend. Het is trouwens aan deze « vernieuwing » en aan deze vernieuwde technische kijk te danken, dat Den IJzeren nadien zo fel vooruit is gegaan, en dat de basis langzaamaan door taalgenoten werden vervangen...

Tijdens de dertiger jaren — ...in volle krisistijd... — werden er in Den IJzeren méér dan 90 bruggen voor Uruguay gemaakt. Maar toen die klaar waren, moest men haast met z'n allen gaan stempelen.

Dat het echter niet altijd zo is geweest, mag blijken uit de vererende bezoeken, die Den IJzeren in haar verleden heeft mogen noteren. Zo is Kardinaal Mercier, kort na de eerste wereldoorlog, naar een schepraderboot, ten gerieve van de Missionarissen van Scheut komen kijken, terwijl Koning Albert I, in 1921 naar Klein-Willebroek kwam, om er te zien hoe het met de in fabriek gemaakte amfibieboten gestaan en gelegen was. En de Brug van Temse ? Die door Koning Boudewijn werd ingehuldigd ? Die was voor een groot gedeelte aan de werkkraft van de mannen van Den IJzeren te danken !

Henri De Wit spreekt met heimwee over die tijd en over veel vroeger, toen Louis Roelants en hij, met het schilderen der loodsen werden belast. Henri De Wit verdiende 7 centiemen ! Louis Roelants 18 ! Zij vonden dat weinig voor zoveel werk ! Zij besloten aan de heer Lièvre opslag te vragen...

— De dag dat de heer Lièvre daar was ! Wij van onze stelling ! Vuil werk en in jaren niet geschilderd. 't Stof lag er één vuist dik ! Goed zwart, maar w'hadden ons nog zwarter gemaakt, stonden wij voor de heer Lièvre ...Louis, die het voorrecht had gehad, één jaar in de Walen te hebben gewerkt, deed het woord... Maar 'k moest toch ook een woordje placeren... 't Ging over het werk dat wij hadden gedaan... En ik, met dat beetje Frans dat ik kende... Ja, zeg ik, wij hebben al van alles moeten doen «...même servi la masseur !» zei ik...

Meneer Lièvre, zeer flegmatisch, zei toen :

— 't Was een schoon zeker ?

Maar Louis stompte me :

— We hebben wij de zuster niet gediend, maar wel de metser (maçon) !

Of er opslag aan vastzat ? Niks van gehoord. Wel werd er in de oorlog opslag in schijn gegeven. Wanneer men 3 frank per dag verdiende, werd men door de Duitsers niet opgeëist. Wat inhield, dat er veel valse papieren werden geschreven, om de arbeiders in de fabriek te houden.

DUVEL MOORTGAT VERDUVELD GOED

Pasteitjes en vlaaien vindt U overal,
maar wil U eens iets fijn,
dan moet het van het modernste bakkertje zijn.

Als U er éénmaal hebt van genoten,
zult U beslist nergens meer kopen.
Proef en vergelijk de moderne kwaliteit
en U zegt onvermijdelijk :

Oh, hoe heerlijk fijn,
dat kan niet anders dan van Freddie zijn !

BROOD- en BANKETBAKKERIJ

F. MOEREMANS-MOONS

DORPSTRAAT 47 - BLAASVELD
Tel. (031) 86 73 18

Aan huis bestelling

FOTO-CINE

Peter RYPENS

BLAASVELDSTRAAT 43
TISSELT

TEL. (031) 86 87 42

ALLES VOOR
DE FOTOGRAFIE

BOEK- en PAPIERHANDEL
FONOPLATEN

1 April zeilde zelden zonder fratsen voorbij. De jongeren, die van hun elfde jaar af moesten gaan werken, werden dan om de meest ondenkbare dingen gestuurd. Men liet hen dit of dat of de «vierklauw» halen. Men smeerde hun gezichten in met felzwart roet. Men ging te ver met dit plagen, waarvan vooral de jongeren slachtoffer werden...

— Of er toen vrouwen werkten, in de fabriek ?

— Dat was iets van Dejoie ! Dat aanwerven van vrouwen ! Dag in, dag uit, moesten die de klinknagels verwarmen ! Dat was geen vrouwenwerk... Surtout die vuren en die warmte...

Henri De Wit. Den IJzeren is zijn leven geweest en zijn werk !

— Moest ik het kunnen herdoen, dan zou ik hetzelfde doen !

DE ZETEL VAN DE DIREKTEUR

Louis De Wit (°1-7-1902) heeft ons diverse keren gevraagd en genodigd... Om eens te kijken en te schrijven over «Den zetel van Den IJzeren»... Over die fameuze zetel, waarin haast alle directeurs hun leven hebben gesleten...

Louis De Wit — ...een merkwaardig man, als je 't me vraagt ! — heeft ons het verhaal van die zetel verteld.

— Die zetel heeft jarenlang in het magazijn van «Den IJzeren» gestaan. Dan is die naar Stafke gegaan. Naar de stoelenbinder, die daar ergens in de Kloosterstraat woonde. Ik zeg tegen Stafke : Wat is dat met die zetel...? Daar ziet geen kat naar om, zei Stafke. Als je wil, kun je hem vragen aan Henri De Wit. Als je betaalt, kun je hem krijgen, zei die. Ik heb dan een bon gevraagd en 75 frank moeten storten. Ik kreeg een bewijs dat ik er mee naar buiten mocht. Zo omgedraaid, op mijne kop, met mijn velo en met één hand, ben ik er mee naar huis gereden... Daar staat hij nu ! Al 25 jaar !

— De laatste directeur ? Heeft die daar ingezeten ?

— ALLE directeurs hebben daar ingezeten ! Tot Lièvre toe !

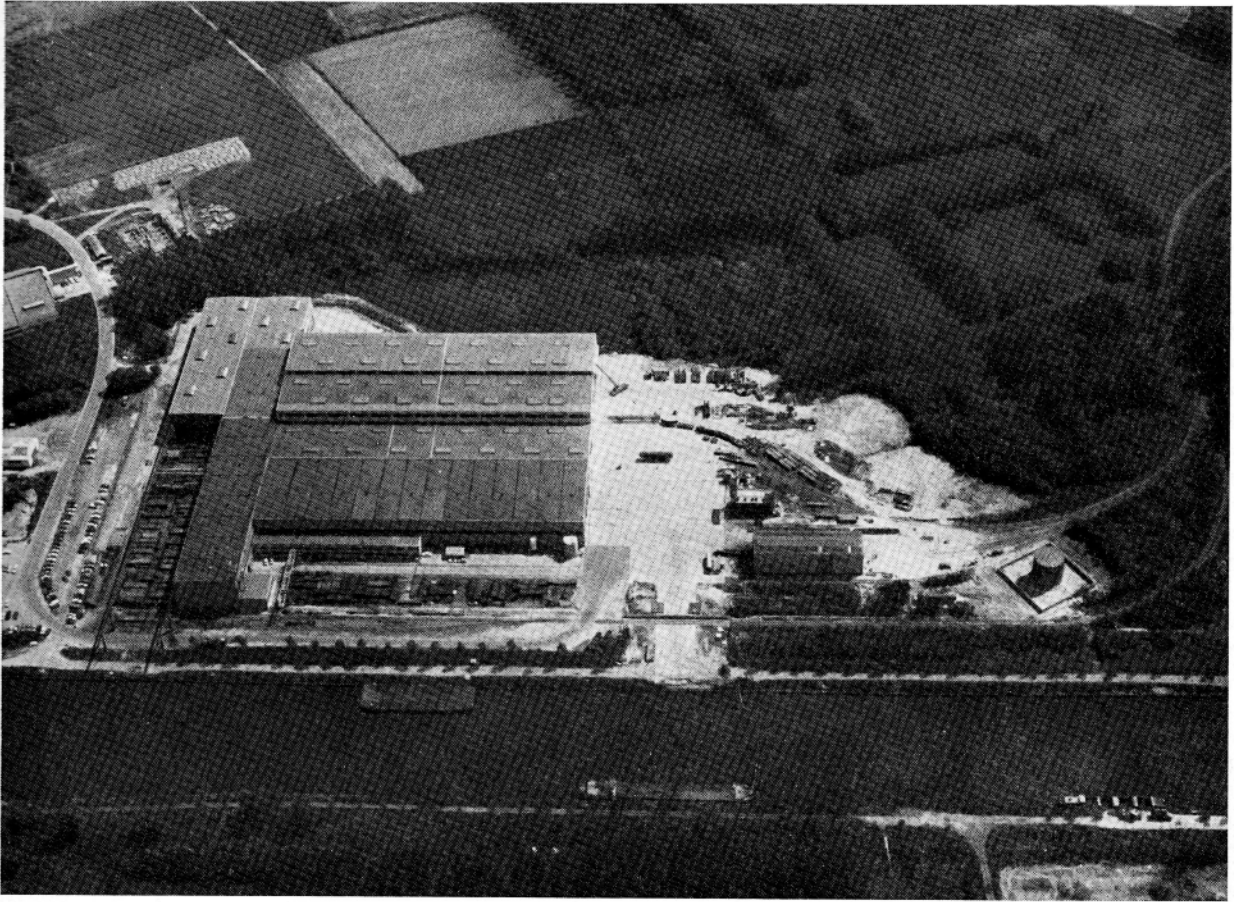
— Als je in die zetel zit, Louis, wat denk je dan ?

— Als ik daar in zit ? Wat ik dan denk ? Dan denk ik niks ! Dan denk ik bij mijn eigen : die z'n g... was niet meer waard dan het mijne !

Waarmee ik maar zeggen wil, dat alles zo tijdelijk is en zo vergankelijk...

Hortense De Wit (°28-7-1912) is jarenlang werkzaam geweest op Den IJzeren. Zij begon er op de «pointage».

— Wij zaten er in de oude chalet, die uitgaf op de statie. Daar waren de bureau's. Mijnheer Lahaye, mijn baas, die de comptable was, had

Luchtfoto van de fabriek, die gelegen is langs de vaart.

er een plaatsje apart. Wij zaten daar, samen met Lowieke Schaerlaecken, Doreke Cools, Monneke Lettani en een zeker Crokaert. Die vier mannen gingen in het atelier de werken «pointeren», die moesten uitgerekend worden. 't Is voor dat uitrekenen dat ik was aangenaam... 'k Heb daar niet lang gezeten... Toen de bureau's van Brussel kwamen, ben ik verhuisd...

Hortense De Wit werkte er in een vriendenkring. Zij was er van 8 tot 12 en van 13 tot 17 uur. Ze heeft de verhuis van de bureau's uit Brussel meegemaakt. En ze heeft al die nieuwe gezichten uit de hoofdstad gezien, die er in «A la Ville de Mons» op een koffie werden vergast. Ze heeft het nog meegemaakt, dat de mannen, die van «travaux» kwamen, in de café werden uitbetaald. Ze zag er nooit een status-

---

DUVEL MOORTGAT VERDUVELD GOED

---

verschil tussen arbeiders en bedienden, en ze «pointeerde» zoals eenieder dat deed...

— Werd er «gefeest» op Den IJzeren ?

— Alle weken ! De woensdag was onze dag ! Dan was het «koffie-klasj» op alle bureau's ! Ik heb het nog meegemaakt, dat Henri Wouters zich in Dejoie, de toenmalige werkhuisleider verkleetde ! Dan kwamen er pateekes op tafel ! En pralinekes ook !

DE BAKSKESTELLER...

Maria Peeters (°20-7-1913) kwam via een ommetje, op Den IJzeren terecht. Zij was jarenlang steno-dactylo geweest bij Bell. Op vraag van Celina Lettani, die op de markt een groentenwinkeltje had, ging zij haar kans, zij legde een examentje af en zij begon...

Ze was van 1930 tot 1935 in dienst. Zij kende er Jan en Alleman. En meneer Thomas, de bakstesteller...

— Die meneer Thomas was een simpele, zeer rijke meneer. Eens ging hij naar een «baggeraar» kijken, en naar die almaardoor draaiende bakskes... 'k Heb er al 184 ! zei hij, en er komen er nog ! Sindsdien werd hij — ...de grote aandeelhouder... — als «bakstesteller» versleten...

Maria Peeters kende er Jefke Guily, die als loopjongen begon, maar die zich later wist op

te werken. Ze kende meneer Marcque, die veel tekenaars had en veel werk. Maar die daarnaast de slechte gewoonte had, dat de correspondentie na de dagtaak nog de fabriek uitmoest, wat inhield dat zij met die man, uren alleen moest blijven...

— Ik doe dat niet, zei ze. Ik ben een jong meisje, en jij, jij bent een meneer alleen. En je kent, zo goed als ik, de praatjes...

— Dan moet de loopjongen maar blijven, zei hij. Die moet dan maar naast jou blijven zitten, tot je gedaan hebt !

Jefke Guily was razend. Maar hij heeft jarenlang naast Maria Peeters gezeten !

Emiel Logiest (°2-9-1907) is burgerlijk bouwkundig ingenieur. Hij begon op 1 maart 1932 in Den IJzeren. Hij kwam, via de oproep, die de heer Maryssael, voorzitter van de raad van beheer, in het Tijdschrift van de Gentse Ingenieursvereniging had gedaan.

Emiel Logiest stamt uit een geslacht van aannemers, van wat men gegoede burgers noemt. Zijn grootvader was aannemer. Zijn vader was aannemer. Wat inhield dat zij in het Gentse zeer goed bekend waren...

Emiel Logiest werd dadelijk aanvaard in de fabriek. Hij voelde zich van jongsafaan aangetrokken tot de gezelligheid van de café's. Hij

Gestratificeerde KRASVRIJE
AANBOUWKEUKENS

3.100 fr. de lopende meter
nu in het bereik van **IEDEREEN**
dank zij de lage prijzen
en toch beste kwaliteit bij

WILLY OLBRECHTS

J. HAMMENECKERSTRAAT 44
KAPELLE-OP-DEN-BOS — TEL. (015) 71 13 51

Alles wordt op maat gemaakt volgens uw beschikbare plaats en al onze meubelen zijn van binnen en buiten met gestratificeerde platen van eerste keus.

De Heemkundige Kring van het Vaartland, in samenwerking met het Gemeentebestuur van Ruisbroek, nodigt al haar leden uit op de

Kunsttentoonstelling Pieter Vanneste

in de Raadszaal van het Gemeentehuis te Ruisbroek.

Opening : vrijdag 28 november om 19 uur, met inleiding door Karel De Decker.

De tentoonstelling blijft verder geopend, op zaterdag 29 november en op zondag 30 november, telkens van 10 tot 18 uur.

zegt dat het studentenleven zich aldaar in zijn totaliteit weet te uiten. Hij werd een geregeld bezoeker, die aan tal van Willebroekse togen, met de mannen van Den IJzeren potten pakte en gezellige gesprekken voerde. Hij was, de dagen daarna, de man die ze al kenden. Hij was de baas die er éne van hen was. Al stond hij trappen hoger op de ladder...

— Waar woonde je toen ?

— 'k Heb een maand bij Mauriske Van den Eynde gewoond, in de Poefstraat. Later ben ik in de chalet op kamers gaan wonen. 's Middags gingen we naar het Volkshuis eten, op de markt...

De bazen hadden, toen in die tijd, weinig kontakt met de arbeiders. Er waren geen werkvergaderingen. Er was geen ondernemingsraad...

Emiel Logiest was verantwoordelijk voor de «prijsaanvragen». Hij diende de offerte te maken, de studie en de berekening van dat werk. Hij diende de offerte te schrijven en de gedetailleerde prijsopgave te doen. Daarnaast was hij, wanneer de prijsopgave op een bestelling was uitgelopen, verantwoordelijk voor de aankoop van het materiaal, voor het fabricageproces in het atelier en voor het monteren ter plaatse. Hij ging geregeld speuren WAAR men werkte en HOE men werkte, want hij moest weten of het wel kon !

De heer Maryssael was voorzitter van de beheerraad. Hij kwam wekelijks naar de bureau's. Hij keek naar de tekeningen. Hij volgde de tekenaars.

— Wanneer je 't ongeluk had, tijdens die week, met een tekening van de week voordien te zitten, was het hoog tijd om de uitslag te geven !

— Je eerste opdracht ?

— Godverdemme ! Dat weet ik niet meer ! Ik heb droge gashouders gemaakt, bruggen, apparaten...

De IJzeren heeft tijdens die jaren veel voor de Staat gewerkt.

— De berekeningen werden hier niet gemaakt.

Die werden door de Staat zelf berekend, op enkele uitzonderingen na, zoals ondermeer de ijzeren spoorwegbrug in Hasselt. Die heb ik uitgerekend...

Emiel Logiest is voor Den IJzeren in Kaïro en in Alexandrië geweest. Hij heeft er, helemaal op zijn eentje, totaal geschonden gashouders terug in orde gebracht, met de medehulp van vreemde arbeiders. Hij heeft er met weinig, veel moeten bereiken...

En eigenaardig !

Dit is de ganse geschiedenis van «den IJzeren» niet !

Wij zouden deze historiek met nog meer anekdoten en met nog meer feiten kunnen stofferen. Wij hebben ons beperkt tot het neerschrijven van datgene wat we vernamen via enkele overblijvenden van de oudere generatie. Wij weten dat deze historiek slechts een heel klein deeltje is, van die GROTE GESCHIEDENIS, die door Gränges-Graver geschreven werd...

En dan denken wij ondermeer aan de aanwezigheid, en aan het doen en laten in dit bedrijf van een Meneer Boni, een Mon Rottiers, een Meneer Jacquemain, een Bob Wouters, en zoveel anonieme getuigen uit de werkplaats en de burelen... Getuigen wier naam ons ontsnapt is, al waren zij markante figuren, die door hun persoonlijkheid en door hun volledige inzet voor dit bedrijf, dat hun werk verschaftte, tot de bloei ervan hebben bijgedragen...

Wij brengen hulde aan al deze gekende en aan al die ongekende werknemers, die, op welke manier ook, tot de groei en de bloei en tot het welzijn van al die mensen, die in «den IJzeren» hebben gewerkt, een heel grote steen hebben bijgedragen...

Dit is het beeld dat ik men voorstel, na dat maandenlang «geploeter», in dat zo rijk en zo divers gestoffeerde verleden... Dit is het beeld dat me bijblijft en dat me leerde, dat met **WEINIG, zeer veel werd bereikt...**

De geschiedenis van Den IJzeren is er een, om nooit te vergeten !

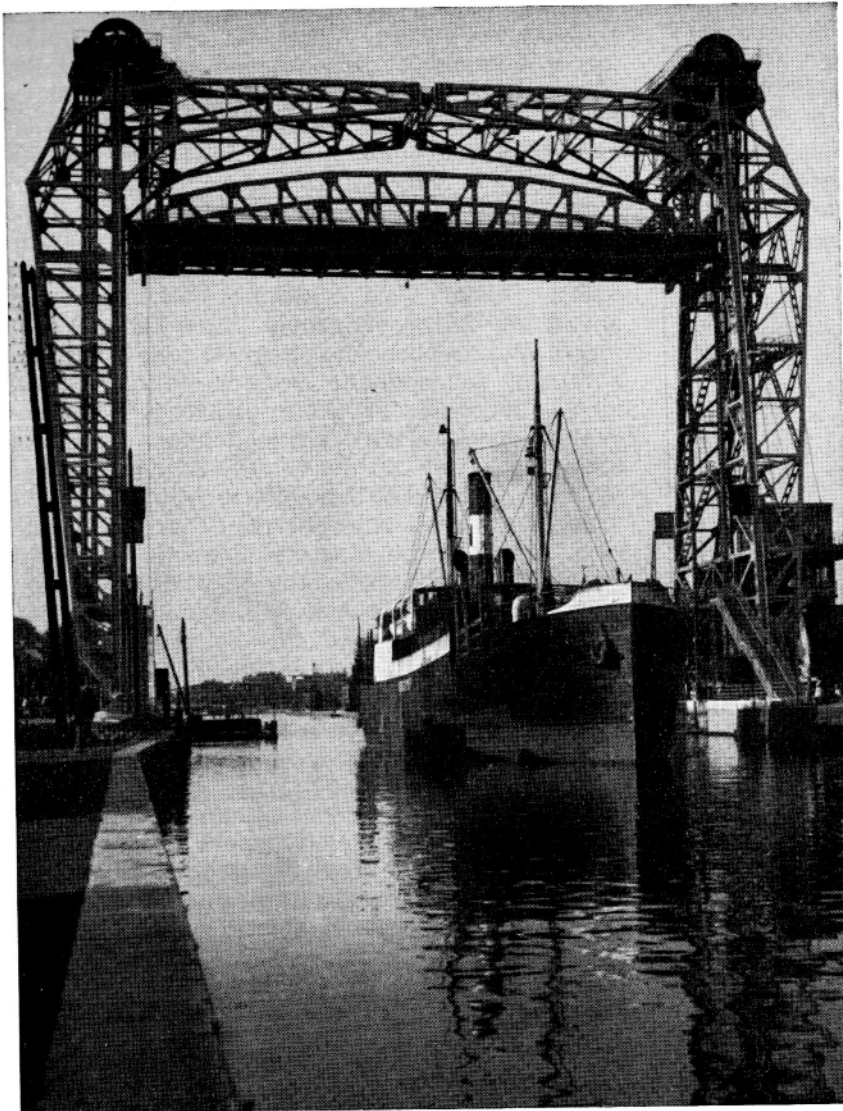
Karel De Decker

DUVEL MOORTGAT
VERDUVELD GOED

DE BRUG VAN WILLEBROEK

Wie Willebroek zegt, denkt zo meteen aan die duivelse brug die nu al jaaaaaren de lucht ingaat... Niet om gezellig te doen, of om haar eigen stalen gevaarte eens uit te proberen, maar zomaar, om al die schepen die naar Brussel «gaan», of die van Brussel komen, onder haar door te laten...

Normaal bekeken kun je er zomaar eventjes VEERTIG keer per dag, «voor de brug» komen te staan... Dat heeft zijn voordelen — niet voor jezelf... — maar voor die vele ijsjes- en friskoventers of voor de vignettenverkopers, die er door ons aller Prins Albert en zijn Rode Kruisbroeders, geregeld worden ingezet...

Ik weet niet of er iemand schuld treft in deze zaak. Al weten wij met zijn allen dat een reisje naar het na-

bije Mechelen (10 km) véél langer duurt, dan een vlakke rit naar de Belgische hoofdstad (24 km).

Mensen die het weten kunnen, hebben hun woning links of rechts van de vaart gebouwd, dit naar gelang de plaats waar ze hun dagelijks brood moeten verdienen. Al was er nu en dan wel eens kontestatie. Zo bijvoorbeeld toen die vlugge bruggendraaier het brugdek op een kajuit van een binnenschip liet neerkomen. Of toen die kleurenblinde rechter het rood passeerde, en zomaar met zijn eigen wagen, omhoog werd getild. Al blijft het toppunt nu nog steeds de voorloper der naaktlopers te zijn, die zich gekleed bovenop de brug installeerde, van waaruit hij een unieke striptease — waarmee hij de volkse geschiede-

nis van Willebroek binnenwandelde... — aan honderden niet eens betalende toeschouwers ten beste gaf...

Al met al is deze Willebroekse «Brug der zuchten» voor velen een dagelijkse zucht geworden. Ook al is er, buiten dat VEERTIG keer op- en neerhalen per dag, ook wel een beetje geschiedenis aan dit stalen gevaarte verbonden.

Zo vertelde geschiedenisdelver Tony De Herdt me onlangs nog, dat deze Willebroekse brug, die wij de «Brug der zuchten» hebben genoemd, door de aftrekkende Belgische troepen, in de lucht werd geblazen. Op 17 mei 1940, als je dit weten wil. Al voeg ik daar «eerlijkheidshalve» aan toe dat diezelfde soldaten ook de Spoorwegbrug, de Boulevardbrug en de kleine ophaalbrug te Klein-Willebroek, hetzelfde droevige lot lieten ondergaan.

's Lands wijze heren hebben echter nadien een nieuwe brug laten bouwen. Een brug die 57 meter lang was en die over een rijweg van 7 meter beschikte. De binnenschepen drijven er door de 35 meter brede vaargeul, daar waar zeeschepen er met hun dertigmeterhoge masten, erg makkelijk onder de tot op een hoogte van 35 meter opgehaalde brug kunnen varen...

De Willebroekse «Brug der zuchten» is een realisatie die dank zij de mannen van «Den IJzeren» tot stand is gekomen... Een «monument» dat iedereen kent, al zijn de meesten vergeten dat het hier om een lokale prestatie gaat !

5 mei 1952 werd later DE grote dag. De dag waarop 's lands roem naar Willebroek zou komen. Om er te kijken of de bruggenbouwers hun werk wel goed hadden gedaan. En toen ze dat hadden gezien, zijn ze met z'n allen naar huis vertrokken...

Sinds die dag is deze brug meer dan 300.000 keer opgehaald en neergelaten geweest. In deze tijd van energiebesparing is dit een prestatie waarbij men zijn laatste zucht zou laten...

Al was dit maar een kleine bedanking die men alleen maar opdoen kan, wanneer men van Willebroek uit, naar Mechelen moet.

Karel De Decker

DE HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND v.z.w.

Sekretariaat : Stationsstraat 3, 2660 Willebroek

verzamelt :

- alle dokumenten over het Vaartland : oude weekbladen, knipsels, zichtkaarten, foto's, kaarten
- alle dokumenten over Vaartlanders : doodsbeeldekens, familiearchief, foto's, akten van verkoop
- alle voorwerpen in verband met ambachten en stielen van vroeger, boerenalaam, brouwersalaam, leefmilieu en gewoonten van onze voorouders...

Werp niets weg ! Verwittig één onzer bestuursleden. Hun adressen treft men aan in dit blad. Of vertel het ons, tijdens een van je bezoeken aan het Brouwerijmuseum...

LOUIS DE SMEDT

V A S T T A P I J T

A. VAN LANDEGHEMSTRAAT 93 - 105

WILLEBROEK

TEL. (031) 86 66 08
86 76 29

- ONDANKS INFLATIETIJD
GOEDKOPE TIJD
BIJ LOUIS TAPIJT !

IN MEMORIAM DRS E. H. XAVIER DE WIN

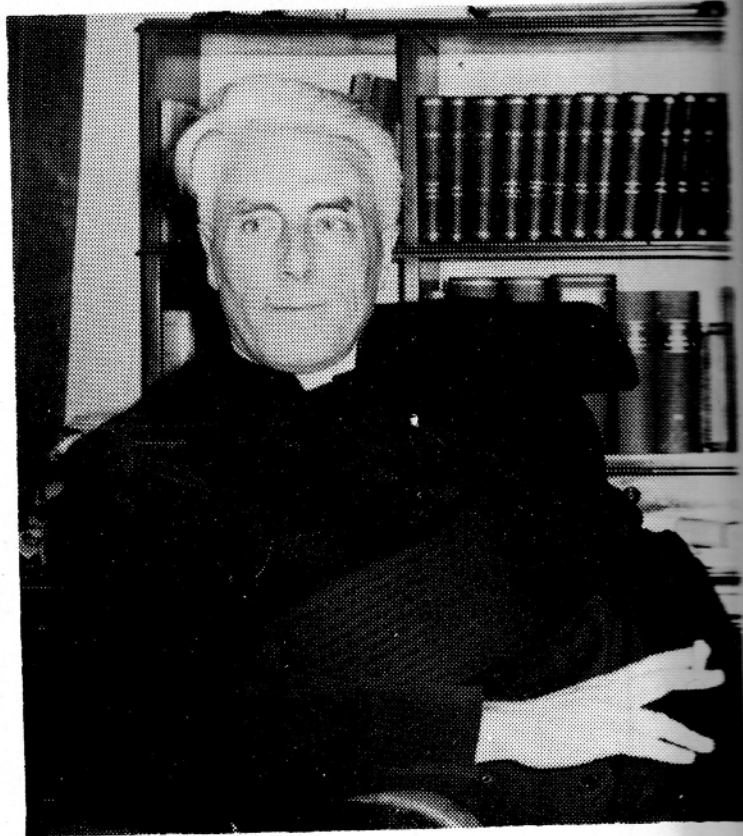
E.H. Xavier De Win, geboren te Blaasveld op 8 september 1909 ontsliep te Antwerpen in de vrede des Heren op 28 mei 1975. Zijn uitvaart, onder toeloop van ontelbare vrienden en bewonderaars, had plaats in zijn geboortedorp op die zonnige dag van 31 mei.

Alhoewel we hem een aristocraat van de geest mogen noemen, die een werk heeft tot stand gebracht dat voor de tijden is en algemene bewondering kreeg; toch bleef hij de bescheiden, minzame man, die ge zonder schroom en vertrouwelijk kondt benaderen. Die U aanvaardde zonder meer, die naar U luisteren kon met begrip en verduidelijking. Elke vooringenomenheid of aanstellerij was hem vreemd. Het serene van zijn vrome en rustige ziel straalde uit gans zijn wezen en zijn gang. Hij was tevens een fijnzinnig humanist.

De oorsprong van deze natuurlijke inborst en deze begaafdheid van geest, erkennen we in het milieu waarin hij geboren werd en opgroeide. Zijn vader was de in-goede, bezadigde meester De Win, schoolhoofd te Blaasveld. Langs moeders zijde kreeg hij de erfenis mee der familie Boon, die behalve Kanunnik Prof. Dr. Arthur Boon, algemeen voorzitter van het Davidsfonds (1925-1938) en hoogleraar aan de Leuvense Alma Mater en de eerste nonkel Jan van de K.V.R.O., zovele gekende intellectuelen en docenten telt. Dr. Van Daele van Willebroek en de huidige minister Chabert kwamen eveneens in deze familie terecht.

Ook de wijsheid van de grote Plato heeft een onuitwisbare stempel op zijn leven gedrukt, die hem tot minzaamheid en geduldigheid stemde. Hij bewonderde, naar zijn eigen zeggen, vooral de geesteshouding van de wijsgeer in zijn figuur van Socrates: die natuurlijke goedgeaardheid, schoonmenselijkheid en het zoeken naar waarheid.

Tenslotte was hij een vroom en voorbeeldig priester, die zich zelf trouw bleef en ook zijn geestelijke zending in deze «Umbruch der Zeiten», in deze zo noodlottige tijd van verwarring en ontredde, die ook de geestelijke einders vertroebelde.

Xavier liep college te Boom, studeerde daarna thomistische filosofie te Leuven, en zou reeds op 20 jarige leeftijd zijn doctorstittel hebben behaald. Men achtte dit wellicht nog wat vroeg en de theologische studies in het Groot-Seminarie kregen voorrang op de doctoraatsverhandeling van Johannes D. de Haan. Na de theologie was het niet meer voor de filosofie maar voor de studie der klassieke philologie dat hij naar Leuven terugkwam. Ditmaal wou hij een thesis opzetten over Themistios' commentaren over de ziel bij Aristoteles om daarmee zowel in de thomistische filosofie als in de klassieken zijn kans te verdedigen. Maar zijn benoeming tot leraar en vervolgens directeur van het St.-Stanislascollege te Berchem, gaf eens te meer een andere wending aan zijn loopbaan. Hij werd nadien directeur van het A.S.K.B., Rector van Mariengarde en leraar Jan-Berchmanscollege te Westmalle.

Zijn levenswerk blijft echter de vertaling uit het Grieks van het reusachtige oeuvre van Plato, die met Aristoteles, nog heden in grote mate het westerse denken beïnvloedt en beheerst. Ingewijden beseffen en weten welke weergalozelijke taak, welke durf en welk intellect hiermede gemoeid waren, alleen reeds het moeizame en

tijdrovende werk van het noodzakelijke stylo-metrische onderzoek. Zelfs in het weergeven van de zeer moeilijke dialoogvorm is hij wonderwel geslaagd. In zijn levendige en soepele taal, de taal van een toneeldialoog, las ik ergens, gaan Plato's Socratische gesprekken in het Nederlands aan het trillen van een intens leven.

Het is een kostbare verrijking voor gans het Nederlandse taalgebied en bestemd voor tijd en generaties, zowel voor Hellenisten, filosofen als voor leken. In tegenstelling met Frankrijk, Duitsland en de Angelsaksische landen, waar in de loop der laatste 25 jaren nieuwe volledige vertalingen van Plato's werk het licht zagen, is het voor de eerste maal dat in onze Nederlandse contreien, dit werk werd volbracht.

Met officiële eerbetuigingen overladen, op zijn hoog cultureel niveau en in al zijn hoge geleerdheid, bleef hij een natuurlijke taal spreken, bleef hij bescheiden en zijn eigen ongekunsteld leven trouw.

«Thans heeft hij zijn leven voltooid met dezelfde minzame bescheidenheid die zijn dagen heeft gekend. Zijn leven was een getuigenis van

---

TAMME KASTANJELAAR WORDT EINDELIJK GERESTAUREERD

De geklasseerde tamme kastanjelaar, die nu al eeuwen in het park van het voormalige Kasteel van Blaasveld staat, wordt EINDELIJK gerestaureerd.

Na jaren aktie en inspanning van de v.z.w. Natuurpark Het Broek, meldde de Minister van Cultuur in juni 1974 dat alles «direkt» in orde zou komen. Een direkt dat op 5 mei 1975 in een besluit werd omgezet.

De restauratiekosten, die ± 120.000 fr. zullen belopen, vallen totaal ten laste van 't gemeentebestuur van Blaasveld. De eigenaar heeft geen interesse. Staat en Provincie evenmin. Al gaat het hier om HET ENIGE geklasseerde natuurmonument van het arrondissement Mechelen !

De v.z.w. Natuurpark Het Broek ijvert momenteel om het domein tot algemeen nut te onteigenen. De eigenaar, aldus Hugo Lejon, sekretaris van vermelde vereniging, bleef met zijn wettelijke verplichtingen schromelijk in gebreke, zodat er alle reden is om het artikel 4 van de wet van 7 augustus 1931 op het behoud van monumenten en landschappen toe te passen, temeer daar het hier gaat om 1,2 ha, met een geschatte waarde van 900.000 fr. Of moet de gemeenschap enkel maar afdraaien voor de nalatigheden van de partikulier, zodat deze ALLEEN zou kunnen «genieten» van dit natuurmonument ?

Restaureren is belangrijk, maar nazorg is even noodzakelijk. In deze optiek lijkt het ons billijk dat de eigenendom, waarop de tamme kastanjelaar van Blaasveld nu al eeuwen troont, in veilige(r) handen komt.

De Redaktie.

geloof en liefde. Hij geloofde in zijn priesterschap als een uitverkiezing en hij beleefde het als een onverdeelde toewijding aan God, aan de jeugd, aan de religieuzen, aan de mensen die hem werden toevertrouwd.

— Geestelijk rijk begaafd, maar eenvoudig man is hij de gewaardeerde vriend geworden van velen.

— Hart en geest waren in hem tot een schone harmonie verstrengeld en daar hij rust was en goedheid, groeide zijn aanwezigheid tot een zegen». (aldus luidt ontroerend zijn doodsprentje).

«Ik meen dat de goede wil, die ik zonder ophouden aan de dag gelegd heb, in de onderneming die nu achter de rug is, duidelijk gebleken is. Mijn voornaamste drijfveer daarbij was, mijn ambitie voor al wat schoon is...». (Plato - Brief IV uit de vertaling van het verzameld werk door Xavier De Win, dl III, p. 953).

Wij betuigen hiermee ons medeleven vooral aan de geliefde zusters van Xavier : Maria en Johanna, trouwe leden van het «Vaartland», alsmede aan de ganse achtbare familie.

De Heemkundige Kring van het Vaartland huldigt tenslotte de nagedachtenis van een vroom priester, een schoon, een groot en een goed mens uit ons eigen Vaartse midden. «Ne te flerent ut defunctum», wil niet troosteloos rouwen bij dit sterven, want hij is de hemelse klaarten ingetreden, in het transcendente licht van de eeuwige Geest, de gouden stad van zijn aards betrachten heeft hij bereikt.

Der Weg geht zu der heiligen Statt,
Dahin uns Gott gerufen hat.

We zijn hem dankbaar voor zijn geestelijke nalatenschap.

De vluchtende tijd doet veel in het leven vervagen. Maar de onsterfelijke geest dringt door nacht en nevel. Moge zijn geest immer voor ons uitstralen als een lichtende baken. Moge zijn voorbeeld als een richtende wegwijzer blijven op de weg van ons eigen bestaan, op de weg die slingert op de breuklijn van geweldige, maar gevaarvolle en onzekere tijden.

Drs E.H. Xavier De Win : Plato, verzameld werk. - 3 dl. (dundruk) - Uitg. met medewerking van de Universitaire Stichting van België - De Nederlandse boekhandel, Antwerpen. - Luxe-band met bandstempel.

Jos de Keersmaecker

Spaar systematisch bij de Kredietbank

Je laat je inkomsten storten op je zichtrekening en je laat regelmatig — bv. iedere maand — een vast bedrag overschrijven op je depositoboekje. Daartoe hoef je slechts één enkele doorlopende opdracht te tekenen.

Systematisch sparen is verstandig sparen. Het is bovendien zo gemakkelijk : het gaat immers vanzelf...

Aarzel niet. Loop eens aan bij een der kantoren van de

Kredietbank

waar je woont, waar je werkt, waar je winkelt.

Dringend Bericht
aan de leden !

De Heemkundige Kring van het Vaartland aan de feestdis.

Zaterdag 15 november 1975 om 19 uur worden alle leden opgeroepen, om in het Brouwerijmuseum, Stationsstraat 3 te Willebroek, de voeten onder de tafel te komen steken, en er te genieten van de lokale culinaire specialiteit

DE WILLEBROEKSE SCHEP !

Wie meedoet, wordt vriendelijk verzocht, 100 fr. per deelnemer te storten, **vóór 6 november 1975**, op postrekening 000-0927575-61 van de Heemkundige Kring van het Vaartland te Willebroek.

Wij beloven U een gezellige, prettige schepavond, in het teken van de heemkunde en van de lokale folklore !

Het Feestcomitee.

Voor het tot stand komen van deze uitgave, danken wij zeer speciaal :

- De Directie van de Grānges-Graver, die ons in de gelegenheid stelde, de geschiedenis van de fabriek te schrijven ;
- De heer Tony De Herdt, die ons de historische gegevens bezorgde en die voor ons op speurtocht trok naar het Gemeentehuis ;
- De heer Marcel Franckaerts, die de kontakten legde en de afspraken regelde ;
- De dames Jan Bogaerts-Peeters en L. Smedts-De Wit, alsmede de heren Henri De Wit, Louis De Wit, Fernand Fermeuse en Emiel Logiest, die ons urenlang aan de klap hebben gehouden ;
- De vele naamloze arbeiders en bedienden, waarover haast nooit wordt geschreven, al zou, zonder hun werk, van dit Den IJzeren-verhaal nooit sprake zijn...

De Redactie

OFFICIEEL VERDELER

VOLKSWAGEN - AUDI

Steeds de volledige gamma in voorraad

Garage Vissers p v b a

BTW 400.788.657

TOONZAAL GEOPEND TOT 20 UUR

KONINGIN ASTRIDLAAN 7-9
2659 BREENDONK

☎ (03) 86 86 10
86 64 70

STANDING DOOR KWALITEIT

dat kan alleen

RODAL

P. V. B. A.

Tegelfabriek van Noord-West Brabant

MEISELAAN 52 - NIEUWENRODE - TEL. : (015) 71 13 59 - 71 14 37

met haar 4 afdelingen : — VLOEREN
— SCHOUWEN
— CEMENTDALLEN
— SILEXDALLEN

Komt ook op zaterdag- en zondagvoormiddag genieten
van onze gans vernieuwde toonzaal !

Bel Meubel

UW MEUBEL

De best gekende en goedkoopste meubelzaak uit gans de streek
20 % GOEDKOPER

LOUIS BEULLENS-HERMANS
MECHELSEWEG 264
KAPELLE-OP-DEN-BOS (Oostkant)
TEL. (015) 71 14 03

KREDIET   Drie verdiepingen toonzaal — Ingang vrij   KONTANT
Op aanvraag worden de cliënten thuis afgehaald,
zonder verplichtingen tot kopen

UIT SYMPATHIE

Tiny Bell

en haar orkest «SMACK»

FEESTINRICHTER : voor al uw bals en feesten,
alle inlichtingen adres BEL meubel